WERKEN EN ARMEN

Raad van Kerken in Nederland

kerk in actie

bezinningsbrochure

bij de tekst

Inhoud

Werkende armen 1
'Working poor' in Nederland 2
Postbode David 4
Cijfers 5
Biddag - Wat wil je dat ik je geef 6
Zondag van de arbeid - Ervaring van licht en vrede 8
Dankdag - Oog voor de ander 10
Jongeren - Opgroeien in armoede 12

Deze uitgave verschijnt in het kader van de zondag van de arbeid en de biddag/dankdag voor gewas en arbeid. Meer informatie op www.raadvankerken.nl/samenlevingsvragen. Reacties zijn welkom op rvk@raadvankerken.nl

Teksten

Trinus Hoekstra
Marion Korenromp
Chris Kors
Maartje Wildeman

Foto's

Unsplash.com

Omslag

Ontwerp: Marijke Kamsma - bliksemzwart

Hoofdredactie

Trinus Hoekstra

Eindredactie

Beppie van Laar

© Raad van Kerken in Nederland, Amersfoort 2018

Kon. Wilhelminalaan 3
3818 HN Amersfoort
e-mail rvk@raadvankerken.nl
website www.raadvankerken.nl

Prijs: 4,00 (incl. portokosten)

werkende armen

Jaarlijks komt bij meer dan 400.000 Nederlandse huishoudens het netto-inkomen niet boven de 63 procent van het wettelijk minimumloon uit. Dat is 4 procent van alle huishoudens. Daarvan bestaat vreemd genoeg meer dan de helft uit mensen die werken: ‘werkende armen’.

Deze woorden doen in eerste instantie inderdaad vreemd en tegenstrijdig aan. We leven immers in een tijd van economisch herstel. We zouden de economische crisis achter ons moeten hebben, maar kennelijk is dat voor velen niet het geval. We kennen in Nederland ook de uitspraak: ‘werk is de koninklijke weg uit de armoede vandaan’. En we kennen ook het hameren van beleidsmakers op ‘werk, werk en nog eens werk’.

Kerken lopen er al langere tijd tegenaan dat mensen weliswaar werk hebben, maar voor hun levensonderhoud toch voor een deel afhankelijk zijn van noodhulp of voedselbank. Alarmbellen gingen rinkelen toen de afgelopen jaren bleek dat meer dan de helft van kinderen in armoede werkende ouders hebben. Verschillende rapporten hebben dit in de openbaarheid gebracht.

We kunnen er dus niet langer omheen. In de welvaartstaat Nederland is sprake van ‘werkende armen’. Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) besteedde in 2018 in het rapport ‘Armoede en sociale uitsluiting’ dan ook voor het eerst een apart hoofdstuk aan het fenomeen ‘werkende armen’.

Deze brochure biedt bij dit onderwerp verdieping en bezinning. Achtereenvolgens treft u aan: een achtergrondartikel, een ervaringsverhaal, meditatieve teksten die aanhaken bij de teksten van de bid- en dankdag voor gewas en arbeid, en de zondag van de arbeid, en tot slot een artikel vanuit de positie van kinderen en jongeren.

De verdieping en bezinning die deze brochure u biedt, kunt u persoonlijk tot u nemen. Een mogelijkheid is ook dat u het in uw kerkelijke gemeente en parochie gebruikt, wellicht met het oog op viering en gesprek. Op de website zijn daartoe ook gespreksvragen en liturgische suggesties te vinden.

‘working poor’ in Nederland

Tot niet zo lang geleden werd volgens Erik Snel (docent en onderzoeker aan de Erasmusuniversiteit) gedacht dat de ‘working poor’ een typisch fenomeen was van liberale verzorgingsstaten zoals de Verenigde Staten. De combinatie van een beperkte sociale zekerheid en lage minimumlonen heeft er daar toe geleid dat kwetsbare personen wel werken, maar desondanks arm blijven. Etnografisch onderzoek laat zien dat Amerikaanse werkende armen vaak meerdere laagbetaalde banen moeten combineren om rond te kunnen komen. Meer dan 7,5 miljoen mensen in de Verenigde Staten verkeren op het moment in zo’n situatie.

‘Werkende armen’

Sinds eind jaren negentig van de vorige eeuw wordt ook in Europa gesproken van ‘werkende armen’. Kort na de millenniumwisseling had 7% van de werkenden in de Europese Unie een inkomen onder de armoedegrens van het betreffende land. In 2005 was dit aandeel opgelopen tot 8,2% en in 2015 tot 9,5%. In landen als Griekenland en Roemenië lag het aandeel armen onder de werkenden nog aanmerkelijk hoger (respectievelijk 13,4 en 18,8%).

Ook in Nederland verschenen rond de millenniumwisseling de eerste berichten over het groeiende aantal werkende armen in ons land. Volgens de meest recente beschikbare cijfers (op het moment van het schrijven van dit artikel) betrof het in 2016 203.000 werkenden. Een verkenning van de Sociaal Economische Raad (SER) liet in het voorjaar van 2018 zien dat in Nederland momenteel zo’n 200.000 mensen uit financiële noodzaak banen stapelen. Daarbij gaat het vaak om kleine deeltijdbanen, waarbij de afstemming van de verschillende werktijden niet eenvoudig is. Daarnaast is er voor deze werkenden geen garantie dat zij met alle banen bij elkaar opgeteld het minimumloon halen. Zo loopt een hele groep het risico om in de draaideur van tijdelijke contracten terecht te komen zonder aan armoede te ontkomen.

Oorzaken

Het aandeel werkende armen is de afgelopen decennia gestegen. Zowel in Nederland als elders in Europa is dit het geval. Het lijkt het gevolg van een combinatie van economische, beleidsmatige en maatschappelijke ontwikkelingen. Ten eerste hangt de toegenomen armoede onder werkenden samen met de overgang van een overwegend industriële economie, waarin werknemers veelal vast en redelijk betaald werk hadden (mede door de sterke positie van vakbonden), naar een postindustriële diensteneeconomie. Hierin zijn in toenemende mate flexibele, laagbetaalde, onzekere en (zeker in Nederland) parttime banen tot stand gekomen. In de tweede plaats heeft de mondialisering van de economie een rol gespeeld. Hierdoor moet laaggeschoolde arbeid in westerse landen concurreren met laaggeschoolde arbeid elders. Ten derde heeft de arbeidsmigratie uit Midden- en Oost-Europa een drukkend effect op de lonen in Nederland gehad.

Daarnaast speelt volgens Snel het sociaal beleid van Europese verzorgingsstaten een rol. Vanwege bezuinigingen én om ideologische redenen zien we in veel Europese landen een politiek van beperking van uitkeringen, meer selectieve toegang tot sociale zekerheid en maatregelen om de uitstroom

van uitkering naar werk te bevorderen. Er is sprake van een transformatie van de traditionele verzorgingsstaat, primair gericht op de bescherming van kwetsbare groepen, naar de zogenaamd 'enabling state', die primair gericht is op sociale inclusie middels betaalde arbeid. In Nederland bekend onder de naam 'participatiesamenleving'.

Structurele oplossing

In 2017 heeft ook de SER met het advies 'Opgroeien zonder armoede' het onderwerp 'werkende armen' aan de orde gesteld. Zij stelt in dit advies heel ontnuchterend dat de grootste groep arme kinderen in Nederland werkende ouders heeft. Het gaat hierbij om zo'n 219.000 kinderen. Dat is 58% van het totale aantal kinderen in armoede (378.000).

Een belangrijke factor in het voorkomen dat men langdurig arm blijft, is volgens de SER vooral uitstroom naar een stabiele, betaalde baan waarmee voldoende besteedbaar inkomen wordt gegenereerd. Als structurele oplossing pleit de SER dan ook voor meer banen met een groter aantal uren, dat voldoende inkomen en inkomenszekerheid biedt. Daarnaast bepleit de SER dat gemeenten werkende armen beter weten te vinden en coulant benaderen met hun voorzieningen voor inkomens- en participatieondersteuning. De SER wijst daarbij ook op de betekenis die bijvoorbeeld kerken kunnen hebben als vindplaatsen van werkende armen, en op de verwijzende rol die kerken kunnen hebben naar voorzieningen van gemeenten. Tot slot is er natuurlijk ook de rol van kerken als pleitbezorger van mensen in armoede bij overheid en politieke partijen.

postbode David

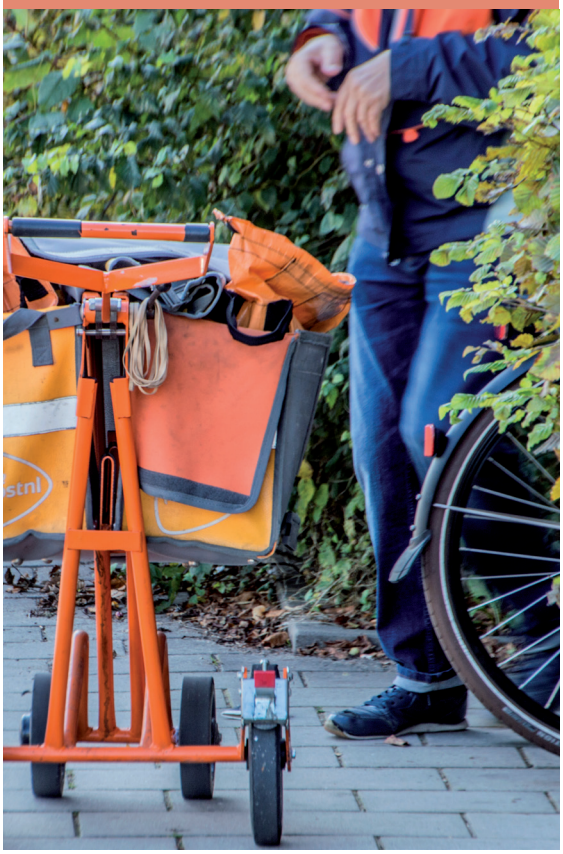

David heeft een jaarcontract voor een deeltijdbaan bij PostNL. ‘Ik vind niet dat ik arm ben,’ zegt hij. Hij zegt niet te behoren tot de groep van werkende armen, mensen in loondienst of zzp’ers die onder de armoedegrens leven. ‘Mensen die arm zijn hebben het veel moeilijker dan ik. Ze halen boodschappen bij de voedselbank. Ze kunnen hun vaste lasten niet meer betalen. Ik red me nog altijd zelf. Al is het op een gekke manier.’

David vergist zich. Hij weet niet dat de armoedegrens voor een alleenstaande tussen de 971 en 1063 euro netto per maand ligt. Zijn inkomen zit daar ver onder. Hij heeft zich tot nu toe kunnen redden omdat zijn ouders bijspringen. Dat is die gekke manier. Aan het einde van zijn eerste ronde keert hij terug naar het depot. Daar eet hij de boterham met Nutella die hij in zijn rugzak had meegenomen. Dat doet hij staande. Hij wil graag snel verder.

Maar David kan niet langer zo doorgaan. Hij verdient te weinig. En zijn ouders stoppen met hun financiële steun. Gistermiddag heeft hij weer op internet gezocht naar ander werk. Hij hoopt op een plek waar hij langere tijd kan werken. Achter de balie. Aan een helpdesk. In het magazijn. Desnoods als inpakker of in de assemblage. Vroeger zou hij daar ‘nee’ tegen hebben gezegd.

Werk heeft hij nodig. Al is het alleen maar om niet in een isolement te raken. Of om minder vaak te denken aan zijn dochters die hij mist. ‘Het mag toch geen probleem zijn als 36-jarige man aan een baan te komen,’ verzucht David. Voor een bijstandsuitkering zou hij zich schamen. De overheid hoeft hem niet te helpen. Hij redt zich liever zelf. Zoveel mensen redden het niet, ook al hebben ze werk. David ziet dat elke dag als hij als postbesteller rondloopt. Zoveel brieven van schuldeisers gaan er door zijn handen. Blauwe brieven van de belasting. Melkwitte brieven met een paarse band van het Centraal Justitieel Incassobureau. Massa’s mensen hebben het slechter dan hij. ‘Hoe zouden zij rondkomen?’, vraagt David zich dan af. ‘Zijn zij ook getroffen door een scheiding? Of hun baan kwijtgeraakt?’

bron Dick Wittenberg,
De Correspondent 2017

Cijfers

Het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) definiëren armoede als het hebben van onvoldoende geld (inkomen) om een bepaald consumptieniveau te realiseren dat in Nederland als minimaal noodzakelijk wordt geacht.

Het SCP ziet armoede als een absoluut tekort en onderscheidt het basisbehoeftenbudget en het niet-veel-maar-toereikend budget. Het basisbehoeftenbudget houdt rekening met de veelal onvermijdelijke uitgaven aan voedsel, kleding, wonen, verzekeringen, niet-vergoede ziektekosten en persoonlijke verzorging. Het niet-veel-maar-toereikend budget omvat daarnaast minimale kosten voor ontspanning en sociale participatie.

Het CBS ziet armoede als een subjectief begrip en spreekt daarom niet van arme huishoudens, maar van huishoudens met een laag inkomen of met een kans op armoede. Het CBS hanteert de lage-inkomensgrens; een bedrag dat voor alle jaren en alle typen huishoudens een gelijke koopkracht vertegenwoordigt. De hoogte ervan is geënt op de bijstandsuitkering voor een alleenstaande in 1979, toen deze in koopkracht het hoogst was. Deze lage-inkomensgrens wordt jaarlijks aangepast voor de prijsontwikkeling.

Het aantal personen in de leeftijd van 15 tot 75 jaar met hoofdzakelijk inkomen uit betaald werk kwam in 2016 uit op krap 7,3 miljoen. Het merendeel – ruim 6 miljoen – had voornamelijk inkomen uit loondienst. Bijna 1,2 miljoen werkenden betrokken hun inkomen vooral uit eigen onderneming waarvan 288.000 als zelfstandige met personeel (zmp’er) en 886.000 als zelfstandige zonder personeel (zzp’er).

Van de werkende bevolking maakte in 2016 2,8% (203.000 personen) deel uit van een huishouden met een inkomen onder de lage-inkomensgrens. Onder werknemers is het percentage met een laag inkomen relatief verreweg het kleinst (1,7% in 2016), maar omdat de groep werknemers omvangrijk is, betreft het absoluut ruim de helft van de werkende armen. Onder zelfstandigen met personeel (zmp’ers) is het aandeel relatief 3 keer zo groot (5,2%) en onder zelfstandigen zonder personeel (zzp’ers) relatief ruim 5 keer zo groot (9,4%). In 2016 behoorden 42.000 werkenden (0,6% van de werkende bevolking) ten minste 4 jaar achtereen tot de groep met een laag inkomen. Bij werknemers bleef dit langdurig armoederisico stabiel (0,4%). Ook bij zmp’ers lijkt dat het geval te zijn (1,0%), maar bij zzp’ers liep het aandeel dat deel uitmaakt van een huishouden met een langdurig laag inkomen op van 1,9% in 2015 naar 2,1% in 2016.

wat wil je dat ik je geef

Biddag - 2 Kronieken 1:7-13, Psalm 111 en Lucas 11:1-13

De lezingen uit Kronieken en Lucas gaan over 'bidden'. Over het je richten tot en je laten richten door God. Op de biddag van gewas en arbeid breidt dit 'bidden' zich nadrukkelijk uit tot de dimensies van arbeid en economie.

Bidden kan volgens de Italiaanse benedictijner monnik Luigi Gioia een manier zijn om op een gezonde wijze eerlijk naar jezelf te kijken en je tekortkomingen onder ogen te zien. In bidden leg je je ziel bloot, je neemt afstand, je zoekt overzicht en richting. Een actuele tekortkoming van onze samenleving kun je het fenomeen van 'werkende armen' noemen en de ten gevolge daarvan 219.000 kinderen in armoede.

Kronieken

Bijzonder is dat in Kronieken het bidden van Salomo wordt opgeroepen door een bede van God zelf: 'Wat wil je dat ik je geef?' Naar Oosters gebruik offert de aankomende koning op de gewijde hoogte en brengt daar de nacht door. Er wordt een omgeving geschapen voor een gerichtheid op God, voor een reflectie op het koningschap en wat daarvoor nodig is. In dat laatste zit de angel, wat 'nodig' is. Waar heeft de jonge koning 'nood' aan? Sterker nog: wat ziet hij zelf als zijn behoefte? Daarmee voel je ook aan dat er iets van een beproeving aan de orde is.

Maar klopt dat? Brengt God Salomo met deze bede in beproeving? In de tekst wordt dit nergens uitdrukkelijk zo benoemd. In het voorafgaande gedeelte, in vers 6, lezen we dat Salomo offerde 'in de nabijheid van de HEER', van de Levende. Daarin kunnen we al een toespeling lezen op zijn antwoord in de trant van het laatste vers van Psalm 111: 'Het begin van wijsheid is ontzag voor de HEER.'

Nieuw begin

Salomo vraagt om wijsheid en inzicht om het volk te besturen. Dat laatste woord kun je ook vertalen met 'richten', het volk houden op de weg van recht en vrede van de Levende. Het is het antwoord van een gedroomde koning. De boeken Kronieken vertellen het verhaal van de koningen van Israël dan ook vanuit de positie van het volk dat na de Babylonische ballingschap is teruggekeerd in het land. Het zoekt een perspectief om zich op te richten, om een 'nieuw begin' te kunnen maken. Het volk 'richt' zich als het ware zelf, door op de wijze van het verhaal terug te denken aan Salomo, zoon van David. Salomo blijft in dit verhaal uit een sfeer van beproeving omdat hij zich van meet af aan richt op de Levende.

Bidden

Het antwoord van Salomo lijkt op de wijze waarop Jezus in de tekst uit Lucas de leerlingen leert bidden, ons leert om ons te richten op de Levende. Aan het slot van dit gebed klinken de woorden 'Breng ons niet in beproeving'. Het is in feite een bede aan de Levende om ons gericht te laten blijven op het verlangen naar recht en vrede, opdat we zoals een gedroomde Salomo uit de beproeving blijven.

De bijbels theoloog en Rotterdamse voorganger Tom Naastepad heeft in het licht van de tekst uit Kronieken de vraag gesteld waarom de wereld er zo uitziet als ze eruitziet, 'omdat ze', zei hij, 'een exponent is van onze dromen'. Wij hebben het in deze wereld voor het zeggen.

Dat er werkende armen zijn, dat er kinderen in armoede zijn, heeft op een pijnlijke manier te maken met wat wij in deze samenleving belangrijk vinden, waar we van dromen, waar we prioriteit aan geven. Op de een of andere manier zijn we onze samenleving onze economie en arbeidsmarkt zo vorm gaan geven, dat de meest kwetsbaren daarin niet goed mee komen, dat kinderen, onze meest dierbaren, op het spel staan. Die kwetsbaren zeggen ons iets over onze samenleving. Uit hun mond, want zijn de kwetsbaren in de Schrift niet de plaatsbekleders van God, klinken wellicht aan ons de woorden van de Levende: 'Wat wil je dat ik je geef?'

Een mogelijkheid is om op de biddag aandacht te geven aan het project Kerk, Kinderen en Armoede (www.kerkinactie.nl/kinderenenarmoede). Kerk in Actie biedt ondersteuning aan kerken en diaconieën die zich willen richten op kinderen in armoede.

Om wat echt is

Om dat wat echt is, en het houdt,
bidden we.
Om werk dat ons
niet in armoede achterlaat.
Om eerlijk brood dat zich laat delen.
Om woorden die heilig zijn
en leven in zich dragen.
Om zonden die wegvallen,
om schulden vergeven.
Om toekomst die opengaat
voor een nieuw begin,
om leiders die bidden om wijsheid.
Om wijsheid voor onszelf,
ook als de weg zwaar is,
een beproeving,
het werk karig,
het brood schaars,
de toekomst vaag.
Om dat wat echt is, om uw nabijheid.

vrij naar Roel Bosch, De Eerste Dag 2019

ervaring van licht en vrede

Zondag van de arbeid - Handelingen 5:12-16; Psalm 118:1-2.16-17.22-23; Johannes 20:19-31

De leerlingen zitten binnen. De deuren zijn op slot. Ze zijn bang. Niets van buiten komt meer binnen. Niets van binnen gaat meer naar buiten. Plotseling komt Jezus binnen en wenst hun vrede. Het Grieks verraadt dat hier geen sprake is van een sussend woord alsof de leerlingen opgevoed moeten worden. Het woord heeft scheppingskracht. Het creëert vrede. Het heeft dezelfde macht als Gods eerste woord: 'laat er licht zijn.' Licht en vrede zijn 'eerste' woorden. Daarop is het leven gebouwd. De vrede van God is niet alleen een zeker innerlijk evenwicht, ze is ook een maatschappelijke kwaliteit. Ze ontstaat in de juiste, lees rechtvaardige, verhoudingen tussen mensen onderling, tussen mensen en de schepping en tussen mensen en hun God.

Perspectief

Wat is het perspectief van werkende armen? We weten dat werkende armen banen moeten stapelen om rond te komen. We weten ook dat veel van die banen zich afspelen aan de randen van de dag en op niet altijd de meest 'lichte' plekken. We weten van de stress die het combineren van al die kleine banen met zich meebrengt. Tenslotte is de beloning van al die inspanningen ook nog eens minimaal. Misschien mogen we ze wel zien in de positie van de leerlingen aan het begin van de evangelielezing. En misschien is het grootste verlangen in deze situatie wel 'licht' en 'vrede'.

Thomas

Thomas is er niet bij. Hij hoort het verhaal van de andere leerlingen. Hij kan het niet geloven, tenzij hij het zelf zal zien, zegt hij. Laten we voor de verandering het accent eens niet leggen op het werkwoord 'zien', maar op het kleine woordje 'zelf'. Wat anderen zeggen (en wat nooit rechtstreeks tegen jou gezegd wordt), zal wel zo zijn. Het houdt je een beetje aan de zijlijn. Je gelooft het of niet. Iets zelf ervaren, heeft grote impact. Je voelt je eigen, eerst nog lichamelijke, reacties. Dan weet je hoe (on) waar het is. Het lijkt wel alsof Thomas afstand houdt door te zeggen 'eerst zien, dan geloven', maar hij verwoordt eigenlijk een groot verlangen zelf van de verrijzenis weet te hebben: direct, zintuiglijk, onontkoombaar. Hij wil erin betrokken worden!

'Mooie woorden'

Er worden mooie woorden gesproken, vele dingen beloofd. Maar gelden die beloftes ook voor mij? Werkende armen zullen hierover vele verhalen kunnen vertellen waarin woorden loos zijn of toch niet voor hun situatie gelden. Alleen een concrete, eigen ervaring van zorg en hulp geldt! Daarmee kan een mens verder. Misschien geldt zelfs wel de regel: hoe gekwetster de mens, hoe concreter de ervaring van licht en vrede moet zijn, wil het vertrouwen kunnen helen.

De verrijzenis verkondigen

Jezus betrekt Thomas in het geheim van de verrijzenis. Hij komt op hem toe en nodigt hem uit met zijn vinger zijn handen en zijde aan te raken. Het zijn de plekken van de wonden van de kruisiging. In deze concrete aanraking gaat Thomas geloven. In de eerste lezing spreken de leerlingen gloedvol over die verrijzenis. Maar het blijft niet bij mooie woorden alleen. De woorden worden met name in Petrus ook belichaamd. Hij is wat hij vertelt. Hij raakt mensen aan en ze genezen. De kracht van zijn woorden loopt zelfs over in zijn kleren en in zijn schaduw.

De zieken hebben op hun beurt gehoord van de verrijzenis van Jezus. Maar vóór de aanraking van hun eigen lichaam, zullen ze zijn geweest als Thomas: 'Maak het concreet voor me, anders blijf ik een buitenstaander!' Het gebeurt. Zij ervaren de verrijzenis in de kracht die hen van hun bedden doet opstaan.

Aan het woord komen

In Psalm 118 klinkt het loflied ook op uit een ervaring van verrijzenis. In de nood en benauwdheid is er een ervaring van ruimte. Aandacht voor mensen in situaties van benauwdheid kan bevrijdend werken, kan hen oprichten uit hun nood: mits mensen in hun waarde gelaten en in hun waardigheid bevestigd worden. In de kerk mogen we ons daarbij te binnen brengen dat we als kerk zelf voort komen uit een ervaring van verrijzenis en dat we die ervaring mogen doorgeven. Zo kunnen we bijvoorbeeld in het pastoraat en diaconaat alert zijn op het fenomeen van werkende armen en hoe mensen zich daardoor in hun waardigheid aangetast kunnen voelen. In samenwerking met betrokkenen zou je hun ervaringen kunnen benoemen in kerkdiensten. Dat zij aan het woord komen, kan ook een concrete ervaring van verrijzenis zijn.

Ik voel me geborgen

In ons bidden en werken
zoeken wij u God,
verlangend naar uw weg
uw vrede en gerechtigheid,
uw recht en uw nabijheid.
Als we ons brood delen
met wie honger heeft,
zorg geven aan jong en oud
om ons heen,
dan werken en bidden wij
in uw naam
Dan zult u ons leiden
als een bron die altijd laaft
als een tuin die altijd bloeit
als een stad die altijd leeft
als een land dat altijd geeft
als een economie die altijd dient.
U, de bouwer en schepper
van al ons werken
en al ons bidden.

Fragment gebed Hub Crijns

oog voor de ander

Dankdag - 1 Kronieken 29:10-16, Psalm 103, Lucas 17:11-19

David had graag de tempel in Jeruzalem gebouwd. Wanneer we in 1 Kronieken 22 lezen wat hem daarbij voor ogen stond en dat hij het met een gedwongen tewerkstelling van vreemdelingen wilde realiseren, roept dat wel vragen op. Wat stond David eigenlijk voor ogen: de glorie van God of zijn eigen glorie? Nu had David van Godswege al te horen gekregen (1 Kronieken 22:8): 'Jij zult voor mijn naam geen huis bouwen, want je hebt oorlogen gevoerd en bloed vergoten.' Interessant ook als het gaat om de tempelbouw zijn de reserves die God zelf al eerder uitspreekt (2 Samuel 7:1-7). God wil zijn waar de mensen zijn, in hun leven van alledag en daarmee dus ook gericht op dat wat nodig is.

Gods template voor de tempel

Als er al een huis gebouwd gaat worden, dan zal de HEER zelf dat doen, voor David, voor zijn volk (2 Samuel 7:11), ja zelfs voor alle volken (Jessja 56:7). Het zal een huis moeten zijn waarvan de Thora het kloppende hart is. Maar God houdt in dat huis nogal eens zijn hart vast. Een profeet als Micha (6:6-8) verwoordt helder waarom: Góds template voor de tempel is vooraleerst een sociaal programma. Wanneer we dit doorvertalen naar het thema van 'werkende armen' kunnen we denken aan hoe in Handelingen (2:44-46) beschreven wordt hoe de eerste christenen met oog voor elkaar leefden en deelden wat ze hadden, zodat het niemand aan het nodige ontbrak. Dit raakt aan het vermogen van een samenleving om datgene wat met elkaar bereikt is, ook aan te wenden waar mensen het alleen niet redden.

De evangelielezing lijkt een wonderlijke als het gaat om het thema 'werkende armen.' Het verhaal gaat over tien melaatsen die van hun huidziekte genezen. Is armoede dan een ziekte waarvan je genezen moet worden? Nee, die parallel gaat niet op. Maar er is wellicht een parallel in de wijze waarop een ziekte stigmatiserend en uitsluitend kan werken. Mensen kunnen van binnen met een situatie van armoede worstelen, dat heeft ook te maken met verwachtingen van buitenaf. Armoede kan daarmee kwetsbaar maken en een mensenleven tekenen. Het kan een emotionele impact op je hebben, aan je zelfbeeld en zelfvertrouwen knagen en je waardigheid aantasten. Het valt niet mee om dan je plek binnen onze samenleving te vinden en in te nemen.

Inclusieve samenleving

We kunnen hier een parallel herkennen met de melaatsen in Jezus' tijd. Binnen de religieuze context van Jezus' tijd waren melaatsen onrein en om die reden buitengesloten. Ze houden zich in dit verhaal ook aan de Joodse wet door op veilige afstand van Jezus te blijven staan. Eigenlijk moeten ze roepen: 'Onrein! Onrein!' Maar, dat doen ze niet. Ze roepen: 'Jezus, meester, heb medelijden met ons!' Die uitroep 'eleison' duidt niet op zieligheid, maar is een indringend appèl dat gedaan wordt, namelijk dat er 'op een barmhartige manier gehandeld wordt'. Het is een beroep op mensen om zich in te zetten voor een inclusieve samenleving, met oog voor wie het alleen niet redt. Die inclusieve samenleving begint met mensen zien staan in hun situatie. Dat is wat Jezus ook doet. Vandaag de dag zouden we hem misschien wel een coach noemen die mensen zó in hun situatie begeleidt, dat ze verder kunnen.

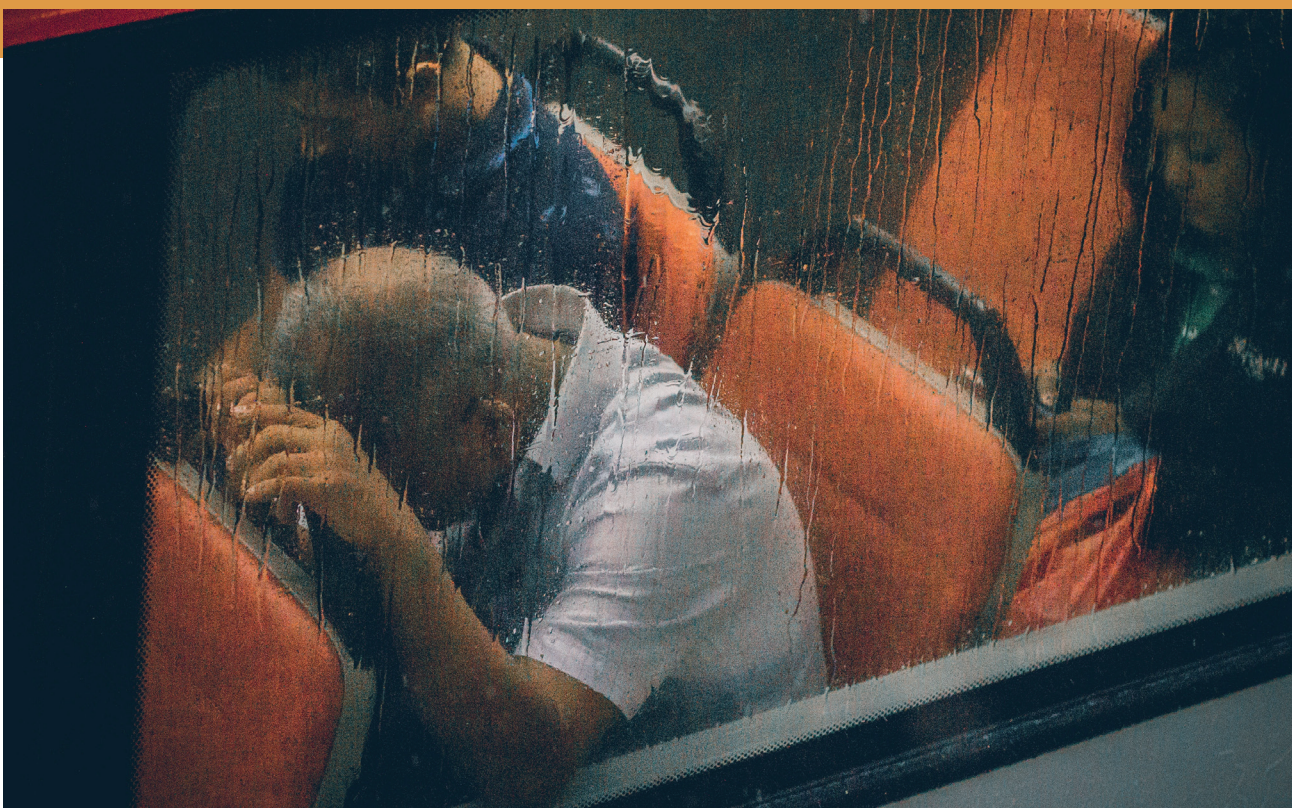

Dankdag

Tegenover Jezus toont dit verhaal ons de priester, zeg maar die manier van kijken die een oordeel over anderen inhoudt, en hen daarmee juist in hun situatie houdt. Bevrijding uit hun situatie is alleen mogelijk bij een liefdevolle blik. De crux van het verhaal kon 'm daar wel eens in zitten. Evenzo kan het weleens zijn met het thema 'werkende armen'. Het gaat om mensen die werken, maar desondanks er niet in slagen aan de greep van armoede te ontkomen. Hoe klinkt vanuit hun situatie de roep om een barmhartige manier van samenleven? Heeft die samenleving er fiducie in dat zij van die armoede vrij kunnen worden en heeft ze er enig idee van wat daarvoor nodig is? Ineens knaagt daarmee hun armoede aan de samenleving zelf, en aan de waardigheid die deze met werk pretendeert te kunnen bieden. In ons land hebben we veel bereikt op het gebied van welvaart en welzijn. Dat is zeker iets om dankbaar voor te zijn, maar het is ook iets om in het licht van het thema 'werkende armen' op dankdag bij stil te staan.

Ik voel me geborgen

De Heer geeft het tempo
van mijn arbeid aan.
Steeds is Hij in alles aanwezig,
Hij geeft me geluk
en ik voel me geborgen.
Dan voel ik mijn krachten groeien.
Ik ben weer in harmonie
En blij doe ik mijn werk.
Hoe mooi is het te weten
Dat ik op weg ben naar God,
Dat Hij nu en steeds mijn huis is.

Fragment gebed Toki Miyasku

jongeren - opgroeien in armoede

In een welvarend land

'Kinderen in armoede? Hoe kan dit in een welvarend land als Nederland?' is de reactie van een Syrische mevrouw die nu 18 jaar in Nederland woont en in Syrië kinderen ziet die ten gevolge van oorlog in armoede verkeren. Haar vraag heeft de aandacht van de diaconie van de Protestantse Gemeente Enschede gevestigd op de thematiek.

Kinderen, armoede en kerken

Eén op de negen kinderen in Nederland groeit op in armoede. Dit betekent dat ze zonder ontbijt naar school gaan, in de winter met zomerkleding rondlopen, of vaker ziek zijn. Kinderen in armoede ervaren vaak pesterijen, en stress vanwege ruzies thuis over geld of vanwege angst uit huis gezet te worden.

Opgroeien in armoede betekent niet mee kunnen doen: niet mee op schoolreisje, je verjaardag niet vieren. Maar ook heeft het effect op de lange termijn: kinderen in armoede komen vaak minder goed mee op school door de problemen thuis. Zij kunnen hun talenten niet ten volle ontwikkelen. Dit zou niet zo moeten zijn, kinderen moeten kind kunnen zijn en volledig mee kunnen doen. Vele instanties in Nederland doen hier iets aan. Wat doen de kerken?

Zie ook: Kerk in Actie-project 'Kerk, Kinderen en Armoede' op www. kerkinactie.nl/kinderenenarmoede. en Knooppunt Kerken en Armoede op www. knooppuntkerkenenarmoede.nl

Er zijn heel wat kinderen in Nederland die aan den lijve ondervinden dat de inkomsten die hun ouders met hun werk genereren niet genoeg zijn om enigszins comfortabel van te kunnen leven. Er wordt geld verdiend en toch moet elk dubbeltje omgedraaid worden. Er kan niets extra's vanaf als het gaat om eten, kleding, sport en vrijetijdsbesteding. Sterker nog, de inkomsten zijn vaak zelfs te weinig om in de meest basale levensbehoeften te kunnen voorzien.

De omstandigheden waarbinnen deze kinderen opgroeien stroken geenszins met het beeld dat zij doorgaans voorgeschoteld krijgen in alle kringen buitenshuis; het beeld dat werk altijd kansen en mogelijkheden biedt. Dat als je maar genoeg je best doet op school en opleiding, je werk vindt dat bij je past met voldoende inkomsten om goed van te kunnen leven. Dat je je in ieder geval niet elke maand weer zorgen hoeft te maken of je de huur van je huis wel kan betalen of de contributie van de voetbalvereniging. Of dat spontaan eens uit eten gaan of een weekendje weg, geen probleem is in plaats van eerst af te moeten wegen of het wel kan.

Deze kinderen zien hun ouders hard werken, al dan niet met overtuiging, goede zin of tegenzin. Zij zien dat hun ouders zich inzetten, hun verantwoordelijkheden nakomen. En toch levert het geen bevredigend resultaat op zodat het er thuis en in hun opgroeien zo ontspannen mogelijk aan toe gaat. Wat doet dit met het vertrouwen van deze kinderen in de maatschappij waarin zij opgroeien? Wat doet dit met hun motivatie op school, hun geloof dat wanneer zij de arbeidsmarkt betreden het er bij en voor hen anders aan toe zal gaan? Het gaat hierbij ook om het geloof dat zij zelf hier een rol in kunnen spelen, maar ook en

niet minder om veranderingen die zich in de maatschappij dienen voor te doen.

In een jongerendienst of gespreksgroep het onderwerp aansnijden, werkt misschien het best door het nadrukkelijk bij de beleving van de jongeren zelf te houden met open vragen: 'Hoe denk je dat het is om te leven in een gezin waar ouders weinig verdienen. Wat zou het voor je betekenen, wat zou het met je doen? En wat zou er moeten gebeuren om dit te veranderen?'